

SEKTORSKA DRŽAVNA POMOĆ U EVROPSKOJ UNIJI I NEKIM ZEMLJAMA ZAPADNOG BALKANA

Boban Stojanović

Univerzitet u Nišu, Ekonomski fakultet, Srbija
✉ dr.boban.stojanovic@gmail.com

Tanja Stanišić

*Fakultet za hotelijerstvo i turizam u Vrnjačkoj Banji,
Univerzitet u Kragujevcu, Srbija*
✉ tanja.stanistic@gmail.com

UDK
338.246.027
(4-672EU+4-12)
Pregledni rad

Apstrakt: Državna pomoć namenjena određenim subjektima na tržištu, a posebno pojedine njene kategorije, nosi opasnost narušavanja konkurencije. Zbog toga je neophodna kontrola dodeljivanja državne pomoći i njeno usmeravanje od sektorskih ka opravdanijim horizontalnim ciljevima dodeljivanja. U radu se primenom metoda komparativne i korelacione analize ispituje praksa dodeljivanja sektorske državne pomoći u Evropskoj uniji i odabranim zemljama Zapadnog Balkana. Cilj je identifikovanje odstupanja i ukazivanje na poželjne pravce usmeravanja državne pomoći.

Primljeno:
10.11.2014.
Prihvaćeno:
24.9.2015.

Ključne reči: sektorska državna pomoć, Evropska unija, Zapadni Balkan

Uvod

Na nivou Evropske unije (EU), dodeljivanje državne pomoći adekvatno je regulisana brojnim uredbama i pravilima. Zbog izuzetne važnosti problematike, propisi i pravila se neprekidno usavršavaju. U evropskim zemljama u razvoju, koje još uvek nisu članice EU, zahtevi za razvijanjem funkcionalnog sistema kontrole državne pomoći pojavili su se tokom poslednje decenije (Stojanović, Stanišić, 2011, str. 46). Dugogodišnji razvoj sistema kontrolisanja državne pomoći Evropske unije doveo je do uspostavljanja odgovarajućih zakonitosti i pravila u dodeli svake konkretne vrste državne pomoći. Osnovni cilj uspostavljenih pravila je što veća svrsishodnost upotrebe dodeljene državne

pomoći, uz što manje narušavanje konkurencije na tržištu. EU uspešno odgovara ovom cilju, koji se često promovise sintagmom „manja, a bolje usmerena državna pomoć“ (European Commission, 2005). Srbija i ostale zemlje Zapadnog Balkana svoje sisteme kontrolisanja državne pomoći moraju da koncipiraju i razvijaju na način koji će što više biti usmeren na usklađivanje prakse dodele državne pomoći sa EU kriterijuma.

Tri osnovne kategorije državne pomoći su horizontalna, regionalna i sektorska državna pomoć. S obzirom na to da se sektorska državna pomoć dodeljuje unapred određenim, odnosno poznatim korisnicima u pojedinim sektorima i delatnostima, ovaj vid državne pomoći se smatra najmanje opravdanim i nosi najveću opasnost narušavanja konkurencije (Stojanović, Stanišić, Radivojević, 2014, str. 90). Otuda je cilj institucija za kontrolu državne pomoći što manje njeno učešće u strukturi ukupne pomoći. Svrha istraživanja prezentovanog u ovom radu je sagledavanje obima i trenda dodeljivanja sektorske državne pomoći u Evropskoj uniji i zemljama Zapadnog Balkana. Cilj je identifikovanje odstupanja u zemljama Zapadnog Balkana u odnosu na praksu Evropske unije.

S obzirom na svrhu i cilj, svaki segment istraživanja posebno obrađuje zakonitosti i trendove državne pomoći na nivou Evropske unije, a posebno u odabranim zemljama Zapadnog Balkana. Na taj način je omogućena komparativna analiza i identifikovanje odstupanja. Nedostatak relevantnih podataka za Makedoniju i Bosnu i Hercegovinu (usled nerazvijenosti sistema kontrolisanja državne pomoći), ograničio je grupaciju zemalja Zapadnog Balkana na svega tri zemlje – Srbiju, Hrvatsku i Crnu Goru. Istraživanjem su obuhvaćeni podaci do 2012. godine (poslednji dostupni podaci o dodeljenoj državnoj pomoći su za 2012. godinu), pa Hrvatska iz tog razloga nije uključena u grupaciju zemalja Evropske unije. Hrvatska je postala članica Evropske unije jula 2013. godine.

1. O osnovnim kategorijama državne pomoći

Osnovna podela državne pomoći je podela na horizontalnu, regionalnu i sektorsku državnu pomoć. Svaka od osnovnih kategorija državne pomoći obuhvata širok spektar ciljeva čijoj realizaciji državna pomoć doprinosi.

Horizontalna državna pomoć namenjena je svim preduzećima u jednoj privredi, a ne izabranim i unapred određenim sektorima i regionima. Smatra se vidom državne pomoći koja ima najmanji destruktivni uticaj na uslove konkurencije. Državna pomoć koja se horizontalno dodeljuje svim sektorima manje je selektivna od ostalih oblika državne pomoći. Otuda prevladava mišljenje da su pozitivni efekti horizontalne državne pomoći i njihov doprinos u rešavanju neuspeha na tržištu mnogo veći od njihovog negativnog uticaja na

konkurenciju. Često se ističe da horizontalna državna pomoć efikasno koriguje tržišne nedostatke i doprinosi rastu društvenog blagostanja (Kesner – Škreb, 2011, str. 1). Sve su to razlozi zbog kojih nadležne institucije za kontrolu državne pomoći nastoje da nametnu pravila po kojima će se državna pomoć u što većoj meri preusmeravati od sektorske ka horizontalnoj. Svako povećanje procenta učešća horizontalne državne pomoći u ukupnoj strukturi pomoći ocenjuje se kao pozitivan trend.

Horizontalna državna pomoć usmerena je na: istraživanje i razvoj (R&D), zaštitu životne sredine, pomoć malim i srednjim privrednim subjektima (MSP), sanaciju i restrukturiranje privrednih subjekata u teškoćama, zapošljavanje, usavršavanje, kulturu, obezbeđivanje rizičnog kapitala. Regulisanje horizontalne državne pomoći ima za cilj balans između navedenih ciljeva od nesumnjivo velikog značaja i opasnosti da u želji za njihovim ostvarenjem država naruši konkurenciju na tržištu. Horizontalna državna pomoć namenjena je ciljevima kod kojih su uglavnom evidentne jasne koristi od državne intervencije (Wishlade, Michie, 2009, str. 24). I pored toga, kontrola ovog vida državne pomoći detaljno reguliše koji iznos državne pomoći je opravdano odobriti, kojim projektima, pod kojim uslovima i koje vrste razvojnih politika posebno treba podržati kako bi se maksimizirali pozitivni efekti (Flam, 2008, str. 1).

Činjenica da se horizontalna državna pomoć ne dodeljuje unapred odabranim sektorima ili regionima i njena dostupnost većem broju privrednih subjekata čini je manje selektivnom u odnosu na druge dve kategorije državne pomoći. Time je i više opravdana s obzirom na manje mogućnosti narušavanja konkurencije. Horizontalna državna pomoć usmerena je na one ciljeve koji su okosnica privrednog razvoja zemlje, ili je u funkciji podrške i unapređenja često marginalizovanih ciljeva razvoja.

Regionalna državna pomoć se dodeljuje sa ciljem podsticanja privrednog razvoja nerazvijenih, odnosno manje razvijenih regiona. Vodeći motiv za usmeravanje državne pomoći ka određenim regionima jeste nizak životni standard i/ili velika nezaposlenost. Regionalna državna pomoć može da se koristi kako bi se izbegla koncentracija proizvodnje u pojedinim delovima zemlje i na taj način podstakao ekonomski razvoj siromašnih regiona. Dodeljuje se privrednim subjektima u regionima gde se ulaganja smatraju opravdanim zbog postojanja niza ekonomskih, prirodnih, socijalnih, demografskih i/ili drugih nedostataka. Ova kategorija državne pomoći podrazumeva mere koje podstiču ekonomsku aktivnost i na taj način doprinose smanjenju ili eliminisanju regionalnih neravnomernosti i u mnogim zemljama beleži značajne iznose (Wishlade, 2008, str. 754). Regionalna državna pomoć je usmerena na nedostatke manje razvijenih regiona. Ova geografska specifičnost pravi razliku između regionalne pomoći i drugih oblika horizontalne pomoći, kao što je pomoć za istraživanje, razvoj, inovacije, zapošljavanje, zaštitu životne sredine (European Commission, 2006, str. 13).

Regionalna državna pomoć obuhvata tri osnovne kategorije: regionalnu investicionu državnu pomoć, regionalnu državnu pomoć novoosnovanim malim privrednim subjektima i operativnu regionalnu državnu pomoć. Ovde treba napomenuti da prvi vid regionalne državne pomoći zahteva posebnu opreznost i kontrolu. Velike investicije nose rizik da iznos pomoći pređe neophodni minimum kako bi se nadoknadili regionalni nedostaci. Postoji i opasnost da bi državna pomoć za ove projekte dovela do distorzivnih efekata, poput neefikasnog izbora lokacije i većeg narušavanja konkurencije. Takođe, pomoć predstavlja skup transfer sredstava od poreskih obveznika u korist primaoca pomoći. Može doći do neto gubitka blagostanja, odnosno situacije u kojoj troškovi pomoći prevazilaze korist za potrošače i proizvođače (European Commission, 2009, str. 3). Otuda je neophodna dublja i sveobuhvatna analiza državne pomoći za velike investicione projekte.

U većini evropskih zemalja regionalna državna pomoć se dodeljuje u okviru sektorski opredeljenih budžeta, uz uzimanje u obzir kriterijuma regionalne razvijenosti prilikom dodeljivanja pomoći, a na osnovu regionalnih razvojnih programa. Tako, na primer, pored sredstava iz budžeta Republike Srbije i budžeta lokalnih vlasti, značajan izvor regionalne pomoći u Srbiji predstavljale su donacije međunarodnih institucija i država donatora (Vlada Republike Srbije, 2006, str. 106). U narednom periodu, najvažniji izvor međunarodne pomoći za regionalni razvoj predstavljaju fondovi EU.

Sektorska državna pomoć je namenjena unapred određenim, odnosno poznatim privrednim subjektima u pojedinim delatnostima, odnosno sektorima. Sektorska državna pomoć nosi veću potencijalnu opasnost narušavanja konkurencije u odnosu na horizontalnu usled izrazito selektivnog karaktera. Takođe, ovaj vid državne pomoći nije usmeren na ispravljanje neuspeha na tržištu. Veoma često, ovaj vid pomoći samo odlaže neophodne radikalne promene i strukturna prilagođavanja u pojedinim sektorima i industrijama. Zbog toga je privremeni karakter sektorske državne pomoći neophodan da bi ona imala pozitivne efekte. Međutim, ne ohrabruje činjenica da se ovaj vid državne pomoći veoma često pod pritiskom korisnika transformiše iz privremene u stalnu. Posebnu opasnost predstavlja lociranje i koncentrisanje sektorske državne pomoći na mali broj preduzeća. Ovakav način njenog lociranja lako može dovesti do pojave moralnog hazarda i do situacije u kojoj preduzeća očekuju pomoć od strane države svaki put kad se nađu u poteškoćama. Takva vrsta pomoći može kreirati veštačku konkurentsku prednost i stavljati niskoproduktivne sektore u povlašćeni položaj na štetu ostalih sektora u privredi.

Sve napred navedeno može, pored izrazitog destruktivnog uticaja na konkurenciju, imati jako negativan uticaj na efikasnost ukupne privrede. Postoje mišljenja da ovaj vid pomoći favorizovanjem jednog, obično manje efikasnog preduzeća, redukuje društveno blagostanje (Kesner – Škreb, 2011, str. 1).

Svaka vrsta državne pomoći (horizontalna, regionalna ili sektorska) može biti dodeljena na jedan od tri načina: kao šema državne pomoći, kao individualna državna pomoć ili na *ad hoc* osnovi.

2. Metodološki okvir istraživanja

Svrha istraživanja je uočavanje zakonitosti i trendova u dodeljenoj sektorskoj državnoj pomoći na nivou Evropske unije, u Srbiji i odabranim zemljama Zapadnog Balkana. Cilj je identifikovanje odstupanja u dodeljenoj sektorskoj državnoj pomoći u odnosu na praksu EU. Osnovna pretpostavka istraživanja je postojanje značajnih odstupanja u praksi dodeljivanja državne pomoći u zemljama Zapadnog Balkana u odnosu na pozitivnu praksu zemalja Evropske unije.

U istraživanju su korišćene sledeće metode: komparativna analiza (uz upotrebu grafičke metode za prezentovanje rezultata komparativne analize), deskriptivna statistika i korelaciona analiza. Komparativna analiza i deskriptivna statistika korišćene su u cilju identifikovanja odstupanja sektorske državne pomoći u Srbiji i odabranim zemljama u regionu u odnosu na zemlje članice EU. Korelacionom analizom ispitana je međuzavisnost dodeljene sektorske državne pomoći i bruto domaćeg (BDP) proizvoda u analiziranim grupacijama zemalja.

Informacionu osnovu istraživanja čini set baza podataka. Za podatke o sektorskoj državnoj pomoći u zemljama članicama EU informacionu osnovu predstavlja baza Evropske komisije. Informacionu osnovu o dodeljenoj sektorskoj državnoj pomoći u zemljama u regionu čine izveštaji merodavnih tela: Komisije za kontrolu državne pomoći Srbije (*Izveštaji o dodeljenoj državnoj pomoći u Republici Srbiji 2006 – 2012*), Komisije za kontrolu državne pomoći Crne Gore (*Godišnji izveštaji o dodijeljenoj državnoj pomoći u Crnoj Gori 2007 – 2012*) i Agencije za zaštitu tržišnog natjecanja Hrvatske (*Godišnje izvješće o državnim potporama 2006 – 2012*). Za podatke o BDP bazu predstavlja *Eurostat*.

Istraživanjem je obuhvaćen vremenski period od 2006. do 2012. godine. Razlog za odabir ovog vremenskog perioda je omogućavanje komparativne analize između zemalja Evropske unije i odabranih zemalja u regionu. Izveštaji o dodeljenoj državnoj pomoći u Srbiji i Crnoj Gori dostupni su počev od 2006. godine.

3. Rezultati istraživanja

Sektorska državna pomoć je namenjena tačno utvrđenim aktivnostima i sektorima, narušavajući ili preteći da naruši konkurenciju na tržištu u većem obimu. Upravo zbog selektivnosti kod dodele ove vrste pomoći, a naročito kada se radi o tzv. sektorima čelika, uglja, sintetičkih vlakana i brodogradnje, EU

primenjuje posebna pravila. Imajući u vidu navedeno, ova pravila su ugrađena u posebne protokole Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (Stojanović, Stanišić, Radivojević, 2013, p. 168). Otuda bi bilo logično očekivati da analizirane zemlje u regionu slede nastojanja Evropske unije ka što manjem učešću sektorske državne pomoći u ukupnoj strukturi pomoći.

Tabela 1. Sektorska državna pomoć kao % ukupne državne pomoći u zemljama članicama EU (2006 – 2012)¹

	Sektorska državna pomoć kao % ukupne državne pomoći								BDP per capita (prosek 2006 – 2012)
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Prosek 2006 - 2012	
Austrija	49.64	16.49	12.75	30.28	9.60	11.71	10.48	20.13	33,943
Belgija	26.92	24.80	23.06	20.12	14.60	22.24	15.34	21.01	32,300
Bugarska	20.61	86.89	93.95	84.03	49.65	45.68	59.58	62.91	4,586
Kipar	20.55	46.95	32.89	64.72	27.50	20.72	27.12	34.35	20,771
Republika Češka	27.89	21.37	25.65	34.47	35.50	20.48	18.19	26.22	13,771
Danska	17.95	18.66	15.10	12.45	11.02	9.91	12.69	13.97	42,129
Estonija	68.63	71.71	66.02	72.48	65.80	61.99	47.67	64.90	11,471
Finska	72.16	71.37	63.27	61.75	62.04	43.80	47.03	60.20	33,786
Francuska	76.63	23.28	34.98	30.52	29.63	14.80	30.75	34.37	29,871
Nemačka	21.24	22.90	19.49	16.50	19.82	21.79	22.12	20.55	30,243
Grčka	49.72	46.61	40.24	41.34	12.06	16.21	17.27	31.92	19,457
Mađarska	62.50	67.68	36.02	30.95	61.04	43.06	26.23	46.78	9,671
Irska	33.68	44.86	63.20	55.07	48.38	43.81	33.29	46.04	38,071
Italija	38.03	37.62	34.58	28.59	26.47	28.08	29.01	31.77	25,771
Letonija	87.89	35.37	65.74	83.11	58.25	66.89	17.00	59.18	9,314
Litvanija	59.27	74.28	64.84	51.58	47.22	41.83	43.12	54.59	9,271
Luksemburg	42.09	35.11	24.69	16.46	20.89	20.75	23.30	26.19	76,557
Malta	97.04	96.07	97.19	77.24	76.39	61.51	71.12	82.37	14,800
Holandija	31.92	40.56	38.01	34.46	31.04	28.79	30.05	33.55	35,129
Poljska	55.06	41.06	52.13	46.56	39.03	46.57	40.17	45.80	8,800
Portugalija	87.36	88.82	81.92	80.90	65.42	73.46	43.37	74.46	15,900
Rumunija	79.53	92.38	81.84	88.96	53.73	41.19	32.43	67.15	6,043
Slovačka	28.17	37.75	33.26	35.58	22.05	9.86	23.34	27.14	11,443
Slovenija	42.79	47.57	37.75	28.48	27.69	20.87	14.68	31.40	17,200
Španija	43.34	44.60	34.10	29.85	32.23	37.64	35.86	36.80	22,900
Švedska	12.63	11.85	10.29	15.35	8.92	8.04	7.74	10.69	37,200
Ujedinjeno kraljevstvo	28.81	23.29	25.11	20.08	18.24	21.18	17.06	21.97	29,814
EU 27	49.81	34.22	32.74	29.81	27.85	25.05	26.10	32.23	24,743

Izvor: European Commission,

http://ec.europa.eu/competition/state_aid/studies_reports/studies_reports.html, Eurostat,

<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>

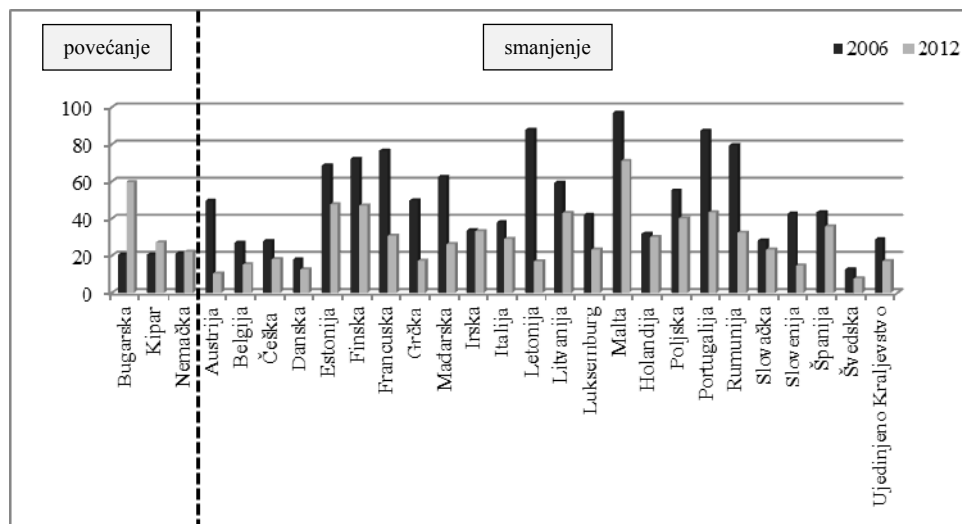
¹ Podaci o sektorskoj državnoj pomoći uključuju i državnu pomoć sektoru poljoprivrede i ribarstva.

U tabeli 1. je prikazano procentualno učešće sektorske državne pomoći u strukturi ukupne pomoći u zemljama članicama EU u sedmogodišnjem periodu (2006 – 2012. godina), kao i učešće sektorske državne pomoći na nivou EU kao celine.

Na nivou EU kao celine je u posmatranom periodu došlo do smanjenja sektorske državne pomoći za 17,5%, tako da 2012. godine učešće sektorske državne pomoći (uključujući i pomoć namenjenu poljoprivredi i ribarstvu) u ukupnoj iznosi svega 26.10%. Među pojedinim zemljama EU, najveće smanjenje 2012. u odnosu na 2006. godinu beleže: Rumunija (-47%), Francuska (-45%), i Portugalija (-44%).

Sa slike 1. se može uočiti da su jedine tri zemlje u kojima je došlo do povećanja učešća sektorske državne pomoći Bugarska, Kipar i Nemačka. Pri tome, povećanje u dve zemlje nije alarmantno (Kipar beleži povećanje od oko 6,5%, a Nemačka od svega 0,88% u posmatranom periodu).

Slika 1. Sektorska državna pomoć kao % ukupne državne pomoći u zemljama članicama EU u 2006. i 2012. godini

Izvor: European Commission,

http://ec.europa.eu/competition/state_aid/studies_reports/studies_reports.html

U tabeli 2. dat je pregled učešća sektorske državne pomoći u strukturi ukupne pomoći u Srbiji, Hrvatskoj i Crnoj Gori u periodu 2006 – 2012. godina. U Srbiji, Hrvatskoj i Crnoj Gori državna pomoć namenjena poljoprivredi se u zvaničnim izveštajima o državnoj pomoći prikazuje odvojeno od sektorske državne pomoći, a zbog toga što ne nosi opasnost od značajnijeg narušavanja konkurencije. U cilju uporedivosti podataka prezentovanih u tabeli 2. sa

podacima za zemlje Evropske unije, u sektorsku državnu pomoć uključili smo i podatke o državnoj pomoći namenjenoj poljoprivredi (i ribarstvu). Takođe, postoje podeljena mišljenja o tome da li državnu pomoć za sanaciju i restrukturiranje treba klasifikovati kao sektorsku ili horizontalnu državnu pomoć. Na nivou Evropske unije ovaj vid državne pomoći je deo sektorske državne pomoći, a u analiziranim zemljama Zapadnog Balkana deo horizontalne državne pomoći. U cilju omogućavanja komparativne analize, u podatke o sektorskoj državnoj pomoći u tabeli 2. uključili smo i državnu pomoć za sanaciju i restrukturiranje.

Tabela 2. Sektorska državna pomoć kao % ukupne državne pomoći u Srbiji, Hrvatskoj i Crnoj Gori (2006 – 2012)

	Sektorska državna pomoć kao % ukupne državne pomoći								BDP per capita (prosek 2006 – 2012)
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Prosek 2006 - 2012 ²	
<i>Srbija</i>	-	-	-	-	56.4	48.9	60.5	55.27	3,957
<i>Hrvatska</i>	85.81	84.73	79.86	86.79	87.6	85.91	81.98	84.67	10,214
<i>Crna Gora</i>	48.07	43,22	46.60	95.83	98.01	92.52	86.00	77.84	4,725

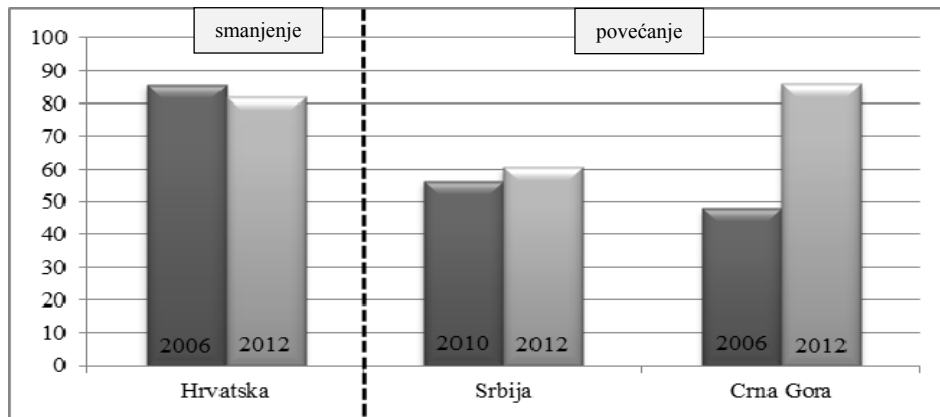
Izvor: <http://www.mfp.gov.rs/>, <http://www.kkdp.me/>, <http://www.aztn.hr/>, <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>

S obzirom na činjenicu da je prosečno učešće sektorske državne pomoći na nivou EU za period 2006 – 2012. godina iznosilo 32,23%, može se primetiti da je učešće u zemljama u regionu znatno iznad tog proseka. Najniže učešće u 2012. godini beleži Srbija (60,5%), dok je učešće sektorske državne pomoći u ukupnoj i u Hrvatskoj i u Crnoj Gori na veoma visokom nivou, 85,91% i 92,52%, respektivno.

Sa slike 2. se može uočiti da je jedino u Hrvatskoj došlo do neznatnog smanjenja učešća sektorske državne pomoći 2012. godine u odnosu na 2006, dok Crna Gora beleži povećanje. Izveštaji za Srbiju do 2010. godine ne obuhvataju podatke o dodeljenoj državnoj pomoći u sektoru poljoprivrede, lova i šumarstva i sektoru ribarstva. Iz ovog razloga smo za Srbiju pratili promenu učešća sektorske državne pomoći 2012. u odnosu na 2010. godinu. Takođe, dolazi do povećanja. Dakle, analizirane zemlje u regionu nisu ispratile preporuke i tendencije Evropske unije ka što manjem učešću sektorske državne pomoći u ukupnoj strukturi, a na račun porasta učešća horizontalne pomoći.

² Izveštaji za Srbiju do 2010. godine ne obuhvataju podatke o dodeljenoj državnoj pomoći u sektoru poljoprivrede, lova i šumarstva i sektoru ribarstva. Zbog toga je prosečna vrednost sektorske državne pomoći u Srbiji izračunata na osnovu raspoloživih podataka iz trogodišnjeg perioda (2010 – 2012. godina).

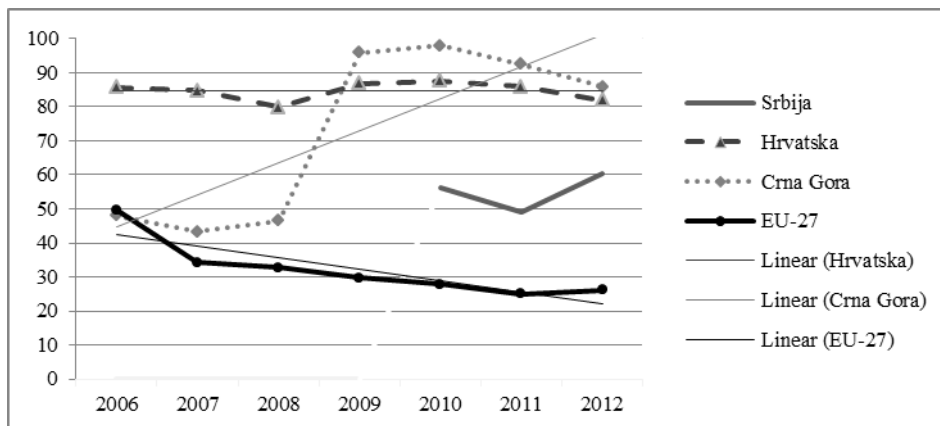
Slika 2. Sektorska državna pomoć kao % ukupne državne pomoći u Srbiji (2010. i 2012), Hrvatskoj i Crnoj Gori (2006. i 2012)³

Izvor: <http://www.mfp.gov.rs/>, <http://www.kkdp.me/>, <http://www.aztn.hr/>

Na slici 3. prikazan je trend sektorske državne pomoći u Evropskoj uniji, Srbiji, Hrvatskoj i Crnoj Gori.

Slika 3. Trend sektorske državne pomoći kao % ukupne državne pomoći u EU i analiziranim zemljama u regionu (2006 – 2012)

Izvor: <http://ec.europa.eu/>, <http://www.mfp.gov.rs/>, <http://www.kkdp.me/>, <http://www.aztn.hr/>

Opadajuća linija trenda karakteriše dodelu sektorske državne pomoći na nivou EU. Crnu Goru karakteriše rastuća linija trenda učešća sektorske državne pomoći. Ravna linija linearnog trenda sektorske državne pomoći u posmatranom periodu karakteriše Hrvatsku. Međutim, učešće sektorske državne pomoći u ukupnoj u Hrvatskoj je na izuzetno visokom nivou u čitavom

³ Za Srbiju su podaci dostupni počev od 2010. godine.

posmatranom periodu (između 80 i 90 procenata). U Srbiji se takođe uočava rastući trend učešća sektorske državne pomoći.

Rezultati deskriptivne statistike prezentovani u tabeli 3. ukazuju na značajno odstupanje analiziranih zemalja u regionu u odnosu na praksu zemalja članica EU, posebno kada su u pitanju minimalne i srednje vrednosti procentualnog učešća sektorske državne pomoći. Najniže zabeleženo učešće sektorske državne pomoći u zemljama EU je 10,69%, a u analiziranim zemljama u regionu 55,27%. Srednja vrednost procentualnog učešća sektorske državne pomoći u zemljama EU iznosi 40,23, a u grupaciji analiziranih zemalja u regionu 70,94%. Izračunata vrednost koeficijenta varijacije ukazuje na veću heterogenost EU zemalja prema ovom kriterijumu (delom i zbog činjenice da postoje određene zemlje koje imaju izuzetno niska izdvajanja na ime sektorske državne pomoći) u odnosu na zemlje u regionu.

Tabela 3. Rezultati deskriptivne statistike za zemlje članice EU i grupaciju analiziranih zemalja u regionu (prema sektorskoj državnoj pomoći kao % ukupne pomoći – prosečna vrednost za period 2006 – 2012. godina)

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation	Variation Coefficient
Zemlje članice EU	27	10.69	82.37	40.2374	19.44612	48.32
Zemlje u regionu	3	55.27	84.67	70.9433	14.79636	20.85

U tabeli 4. data je vrednost Pirsonovog koeficijenta korelacije između procentualnog učešća sektorske državne pomoći u ukupnoj i BDP po glavi stanovnika u zemljama članicama EU i analiziranim zemljama u regionu.

Tabela 4. Vrednost Pirsonovog koeficijenta korelacije između setorske državne pomoći i BDP po glavi stanovnika u EU i zemljama u regionu (prosečne vrednosti za period 2006 – 2012. godina)

		BDP (EU)	BDP (zemlje u regionu)
Sek. državna pomoć (EU)	Pearson Correlation	-0.536(**)	
	Sig. (2-tailed)	0.004	
	N	27	
Sek. državna pomoć (zemlje u regionu)	Pearson Correlation		0.865
	Sig. (2-tailed)		0.334
	N		3

**Korelacija je značajna na nivou 0.01.

Postojanje umerene negativne korelacije između posmatranih varijabli u zemljama članicama EU (vrednost koeficijenta od -0,536), ukazuje na činjenicu da razvijenije zemlje EU (zemlje sa većim nivoom BDP po glavi stanovnika) preorjentišu svoju državnu pomoć od podrške specifičnim sektorima ka ciljevima dodele horizontalne državne pomoći koji su determinisani kao okosnica održivog rasta i razvoja. Izračunata vrednost koeficijenta korelacije je statistički značajna. Obrnuta tendencija zabeležena je u zemljama u regionu. Zemlja sa najvećim nivoom BDP po glavi stanovnika (Hrvatska) najviše izdvaja na ime sektorske državne pomoći, zatim sledi Crna Gora (koja je i druga po veličini BDP po glavi stanovnika) i na kraju Srbija. Otuda postoji visoka pozitivna korelacija između posmatranih veličina (koeficijent korelacije od 0,865).

Zaključak

Cilj uspostavljanja nacionalnih sistema kontrolisanja državne pomoći je usklađivanje sa evropskim standardima i praksom. Osnovna ideja evropskog sistema kontrole državne pomoći je „manja, a bolje usmerena državna pomoć“. Ovo, između ostalog, podrazumeva i što manje učešće sektorske državne pomoći, kao najdistorzivnijeg oblika, u strukturi ukupne pomoći. Međutim, analiza trenda u nivou sektorske državne pomoći pokazala je da u Srbiji (kao i u Hrvatskoj i Crnoj Gori) uspostavljanje sistema kontrolisanja nije dovelo do redukcije nivoa sektorske državne pomoći. Procentualno učešće sektorske državne pomoći u u strukturi ukupne pomoći znatno je iznad EU proseka. Značajna odstupanja u odnosu na praksu EU zabeležena su i prilikom analize korelacije između sektorske državne pomoći i BDP u grupaciji zemalja Evropske unije u odnosu na grupaciju zemalja Zapadnog Balkana.

Sektorska državna pomoć je namenjena unapred određenim privrednim subjektima u pojedinim delatnostima, odnosno sektorima i nosi veću potencijalnu opasnost narušavanja konkurencije u odnosu na horizontalnu usled izrazito selektivnog karaktera. Na nivou EU zabeleženo je opadanje njenog učešća u strukturi ukupne pomoći, kao i postojanje umerene negativne korelacije između sektorske državne pomoći i BDP. Potpuno obrnuta tendencija zabeležena je Srbiji, Hrvatskoj i Crnoj Gori. Ovo upućuje na zaključak da državna pomoć u Srbiji, kao i u analiziranim zemljama u regionu, nema ulogu u ostvarivanju ciljeva koji mogu biti okosnica održivog rasta i razvoja. Državna pomoć je i dalje instrument veštačkog održavanja neefikasnih preduzeća u pojedinim sektorima.

U zemljama Zapadnog Balkana neophodne su promene politike i sistema kontrolisanja državne pomoći u skladu sa pravilima i politikom EU koja promovise „manju, a bolje usmerenu državnu pomoć“. U skladu sa tim, neophodno je redukovanje sektorske državne pomoći i njeno usmeravanje ka

horizontalnim ciljevima. S obzirom na još uvek veliki iznos sektorske državne pomoći i državne pomoći za sanaciju i restrukturiranje, kojima se neopravdano održavaju u životu neefikasna preduzeća, efektivnost upotrebe državne pomoći je još uvek upitna. Državna pomoć u zemljama Zapadnog Balkana je neiskorišćeni instrument koji u budućnosti može biti angažovan u ostvarivanju važnih ciljeva ekonomskog prosperiteta. Koordiniranom i planskom upotrebom sredstava državne pomoći, potrebno je ostvariti dinamičan razvoj u narednom periodu.

Literatura

- Agencija za zaštitu tržišnog natjecanja Republike Hrvatske, <http://www.aztn.hr/o-nama/23/godisnja-izvjesca>. Pristup 21. septembar 2014.
- European Commission, http://ec.europa.eu/competition/state_aid/studies_reports/studies_reports.htm. Pristup 18. oktobar 2014.
- European Commission. (2005) "State Aid Action Plan: Less and better targeted state aid: a roadmap for state aid reform 2005-2009", *Consultation document*.
- European Commission. (2006) "Guidelines on National Regional Aid for 2007-2013", *Official Journal of the European Union (2006/C 54/08)*.
- European Commission. (2009) "Communication from the Commission concerning the criteria for an in-depth assessment of regional aid to large investment projects", *Official Journal of the European Union (2009/C 223/02)*.
- Eurostat, <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>. Pristup 23. oktobar 2014.
- Flam, K. (2008) "EU Environmental State Aid Policy - Wide Implications, Narrow Participation?", *CANES Working Paper*, Fridtjof Nansen Institute, <http://www.fni.no/doc&pdf/FNI-R1308.pdf>. Pristup 13. septembar 2014.
- Kesner – Škreb, M. (2011) „Industrial Policy and State Aid in Croatia“, *Newsletter, An Occasional Publication of Institute of Public Finance*, 55: 1–7.
- Komisija za kontrolu državne pomoći Republike Crne Gore, <http://www.kkdp.me/index.php?IDSP=217&jezik>. Pristup 21. avgust 2014.
- Stojanović, B., Stanišić, T. (2011) „Sistem kontrole državne pomoći u Srbiji – ekonomski izazovi i ograničenja“, *Kontrola državne pomoći u Srbiji i Evropskoj uniji*, Beograd: Pravni fakultet, str. 46 – 62.
- Stojanović, B., Stanišić, T., Radivojević, V. (2014) „Efekti institucionalizacije državne pomoći u Republici Srbiji“, *Institucionalne promene kao determinanta privrednog razvoja Srbije*, Kragujevac: Ekonomski fakultet, str. 85 – 104.
- Stojanović, B., Stanišić, T., Radivojević, V. (2013) "State Aid Control: Theoretical Aspects and Empirical Evidences", *Facta Universitatis, Series: Economics and Organization*, 10 (2): 165 – 177.
- Wishlade F.G. (2008) "Competition and Cohesion – Coherence or Conflict? European Union Regional State Aid Reform Post-2006", *Regional Studies*, 42 (5): 753–765.

Wishlade, G. F., Michie, M. (2009) "Pandora's Box and the Delphic Oracle: EU Cohesion Policy and State Aid Compliance", *IQ-Net Thematic paper 24(2)*, European Policies Research Centre.

Влада Републике Србије, *Стратегија регионалног развоја Републике Србије за период од 2007. до 2012. године*, http://www.srbija.gov.rs/vesti/dokumenti_sekcija.php?id=45678. Pristup 29. septembar 2014.

Ministarstvo finansija i privrede Republike Srbije, <http://www.mfp.gov.rs/pages/issue.php?id=7322>. Pristup 21. septembar 2014.

SECTORAL STATE AID IN THE EUROPEAN UNION AND THE WESTERN BALKAN COUNTRIES

Abstract: State aid aimed to certain market participants, especially some of its categories, carries a risk of distortion of competition. Therefore, it is necessary to control allocation of state aid and its direction from the sectoral objectives towards more justified horizontal objectives of allocating. This paper examines the practice of assigning sectoral state aid in the European Union and in the selected Western Balkan countries by using the methods of comparative and correlation analysis. The aim is to identify deviations and point out to the preferred ways of state aid allocation.

Keywords: sectoral state aid, European Union, Western Balkan